

5. Napjaink (új típusú) kihívásai, kockázatai és fenyegetései

5.1. Elméleti alapok

A biztonságpolitikai és nemzetbiztonsági kihívások, kockázatok és fenyegetések általában azok a helyzetek és állapotok, amelyek negatív hatással vannak a biztonság egyes dimenzióira. Tekintjük át a fogalmakat!

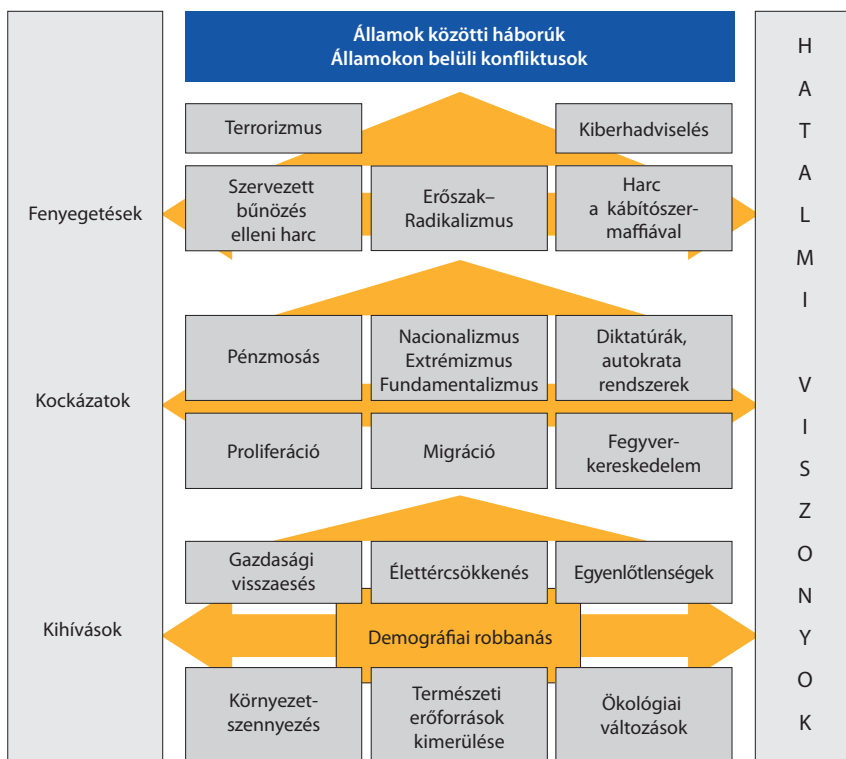
Fogalmak

A kihívások: az általánosan értelmezett biztonság egyes összetevőire ható olyan helyzetek és állapotok összessége a lehetséges veszélyek legalacsonyabb megnyilvánulási szintjén, amelyek eredői általában hátrányosan befolyásolják a belső és külső stabilitást, és hatással lehetnek egy adott régió hatalmi viszonyaira.

A kockázatok: az általánosan értelmezett biztonság egyes összetevőire ható helyzetek és állapotok összessége a lehetséges veszélyek olyan megnyilvánulási szintjén, amikor a nemzeti érdekek sérülhetnek, ezáltal veszteségek keletkezhetnek.

A fenyegetések: az általánosan értelmezett biztonság egyes összetevőire ható olyan helyzetek és állapotok összessége a lehetséges veszélyek legmagasabb megnyilvánulási szintjén, amikor a nemzeti érdekek sérülhetnek, és közvetve hatással lehetnek a nemzeti értékek megőrzésére.

Az érdekek képviselésének módszerei és eszközei előnyben részesítik a kikényszerítést vagy az erőszakos úton történő megoldás lehetőségét. Amint az a fogalmi meghatározásokból kitűnik, a kihívásokat, a kockázatokot és a fenyegetéseket a lehetséges veszélyek megnyilvánulási formáinak tekintem, amelyek általában hátrányosan befolyásolják a belső és külső stabilitást, és hatással lehetnek egy adott régió hatalmi viszonyaira. Ezek a fogalmak intenzitásuk szerint egymásra épülve jeleníthetők meg, egyre nagyobb feszültségi szint meglétét feltételezve. Jellemzően csak dinamikus folyamatokként értelmezhetők, ezért a fogalmi meghatározások az elméleti értelmezés szempontjából fontosak, de gyakran egymással átfedésben, összemosódva jelennek meg, és a külső környezeti jellemzők (például a politikai, gazdasági viszonyok) függvényében képlékenyen változhatnak.



9. ábra: A kihívások, kockázatok és fenyegetések

Forrás: RESPERGER 2002

5.2. Konfliktussal, konfliktusmegelőzéssel, válsaggal, válságkezeléssel kapcsolatos elméleti alapok

A témával kapcsolatos fogalmakat, meghatározásokat és definíciókat az államközi kapcsolatok viszonyának formáin keresztül közelítem meg. A szakirodalom alapvetően az esetek többségében négy állapotot különböztet meg:

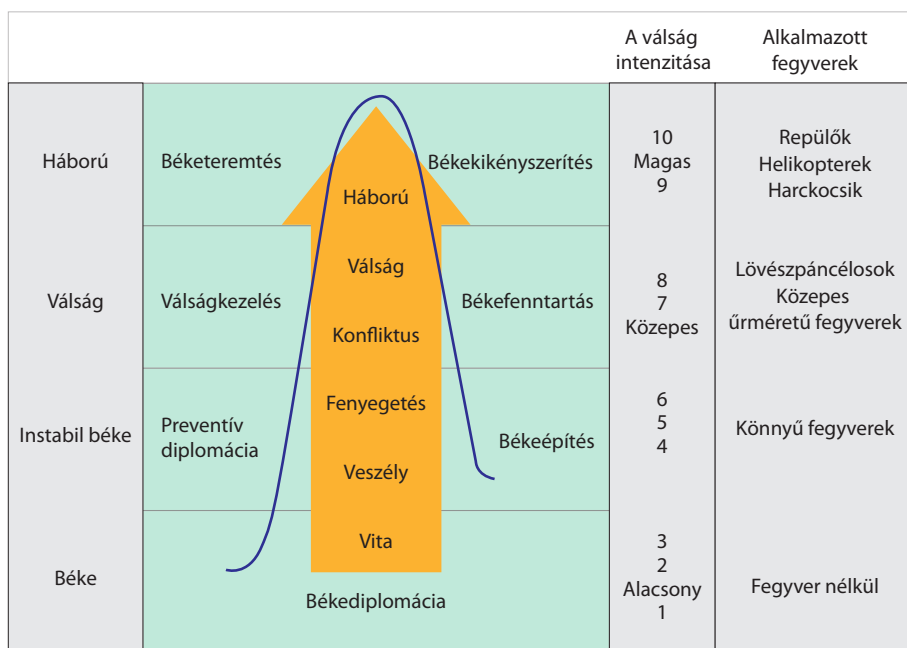
- békeállapot;
- válsághelyzet;
- katonai természetű veszélyeztetés;
- konfliktuskezelés utáni békeállapot.

A *békeállapot* jellemzője, hogy az államok és/vagy az országcsoportok közötti kapcsolatok a kölcsönös bizalmon és az egyetértésen alapulnak a közös érdekek és a valós értékek figyelembevételével.

A *válsághelyzet* jellemzője, hogy a jó kapcsolat valamilyen vita vagy érdek-, illetve értékűtközés következtében megromlik, feszültség keletkezik a résztvevők között, akik valamilyen (politikai, diplomáciai, gazdasági, katonai) eszközzel megpróbálják a kialakult helyzetet befolyásolni.

Katonai természetű veszélyeztetésről akkor beszélhetünk, ha a válsághelyzet megoldására tett politikai, diplomáciai, gazdasági és egyéb lépések nem járnak eredménnyel, és a felek között a viszony tovább romlik. Ez katonai természetű nyomásgyakorlás, erődemonstráció, provokációk, csapatösszevonások és határsértések formájában nyilvánul meg.

A *konfliktus utáni békeállapot* jellemzője, hogy a béke fenntartása és megerősítése érdekében általában olyan intézkedéseket léptetnek érvénybe, amelyek megakadályozzák az esetleges konfrontációkat. A feszültségcsökkentő intézkedések elhúzódó alkalmazása azonban a végleges békeállapot létrejöttét késleltetheti. Michael S. Lund feltételezése alapján – főként a diplomáciai, a politikai, a nemzetközi szervezetek és a katonai erő lépéseit tekintve – egy konfliktus szakaszai diagramszerűen ábrázolhatók.



10. ábra: A válság szakaszai, intenzitása és az alkalmazott fegyverek típusai

Forrás: RESPERGER 2002: 151

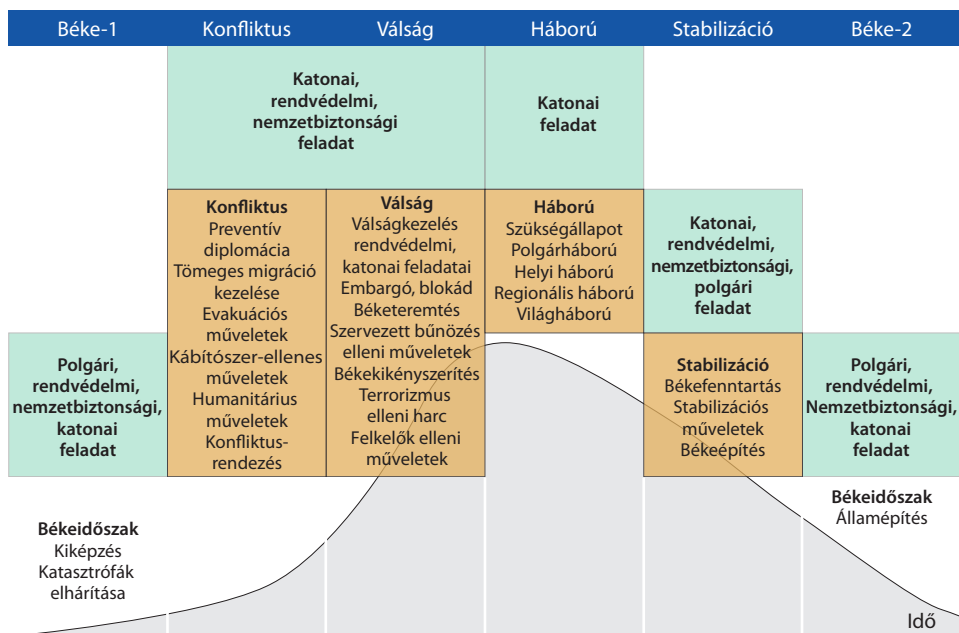
5.3. A válságkezelés új megközelítése

A korábbi, Lund-féle válsággörbe változásait nyomon követve készítettem el a válságtípusok és a válságok intenzitás szerinti besorolását.

A 10. ábra csak a békeműveleteket tartalmazza, de a jelenkor biztonsági környezete azt mutatja, hogy többféle válsággal kell szembenéznünk. A másik fontos érv a 10. ábra további bővítése mellett, hogy az csak az állami szereplők figyelembevételével készült. A nem állami szereplők egyre nagyobb térnyerése – Iszlám Állam, felkelők, lázadók, szervezett bűnözők – azonban azt mutatja, hogy a konfliktusokban egyre többször legalább az egyik oldalon nem állami fél az aktor. A másik indok pedig, hogy megváltozott a válságok intenzitása, kiterjedése, így a kezelésük egyre bonyolultabbá, többszereplőssé vált. A korábbi „tisza” katonai, belbiztonsági

válságok helyébe az összetettebb, több állami és nem állami szereplőt igénylő kockázatok kerültek. A nemzetbiztonsági, a rendvédelmi, a katonai és a polgári szereplők a legtöbbször együtt dolgoznak a válságok kezelésén, elhárításán és a konfliktus utáni feladatok megoldásában. A legjobb példája ennek talán a napjainkban is zajló tömeges illegális migráció okozta veszélyhelyzet kezelése. Ebben a szituációban a kormányzati intézkedések alapján Magyarország ideiglenes biztonsági határzárat telepített a veszélyeztetett irányok, határszakaszok lezárására. A honvédelmi és a rendvédelmi tárca a nemzetbiztonsági szolgálatokkal, a nem állami szervezetekkel, a nemzetközi segítségsszervezetekkel együttműködésben kezeli a térséget veszélyeztető problémát. Ha áttekintjük az állami szereplők előtt álló kihívásokat, a következő sokrétű feladatokat körvonalazhatjuk egy ilyen típusú válság kezelése során. A polgári és katonai nemzetbiztonsági szolgálatok fő feladata információk szerzése a tömegeket kibocsátó országokról, a válságokról, a területről, a lakosságról; a migrációs útvonalak, nemzetközi embercsempész- és szervezett bűnözői körök felderítése. A rendvédelmi és katonai erők feladata a határ műszaki biztosítása, a műszaki zárak ellenőrzése, járőrözés, a Magyarország területére jogosulatlanul belépők feltartóztatása. A nemzetközi segítségsszervezetek és a nem állami szervezetek pedig a migránsok ellátására és segítésére összpontosítanak.

A II. ábra a különböző típusú műveleteket (a migráció kezelésében történő részvétel, a kábítószér, a szervezett bűnözés és a terrorizmus elleni tevékenység) és a tipikus békeműveleteket tartalmazza (preventív diplomácia, béketeremtés, -kikényszerítés, -fenntartás, -építés). A konfliktus, a válság, a háború, a stabilizáció és a béke állapotához a megfelelő katonai, rendvédelmi, nemzetbiztonsági, és polgári tevékenység tartozik.



II. ábra: A műveletek és intenzitásuk

Forrás: RESPERGER 2016a: 50

- Az első lépésben a béke, célként a stabilitás jelenik meg, békeidőszakra jellemző kiképzéssel, fegyverhasználat nélkül.
- A második rész, a konfliktus időszaka tartalmazza a migráció és a kábítószer elleni tevékenységet.
- A harmadik lépcsőfok a válságkezelés rendvédelmi, nemzetbiztonsági és katonai feladatait valósítja meg.
- A negyedik szakaszban pedig az embargó, a blokád, a szervezett bűnözés elleni harc, a legmagasabb pontjaként pedig a béketeremtő akciók jelennek meg.

Ezen feladatok egyike sem csak a fegyveres erő tevékenységére jellemző, hiszen a sokoldalú válság sokoldalú megközelítést, sokszereplős tevékenységet igényel. A háború fázisa a legrövidebb, ugyanakkor a legnagyobb intenzitású szakasz, a bevetett erők, a fegyverek típusa szerint is. A deeszkaláció időszakát a békefenntartás, a békeépítés, a stabilizációs műveletek és a tanácsadás, a kiképzés feladataival jellemezhetjük. Rendszerint ekkor történik a katonai erők kivonása, a feladatok átadása a rendvédelmi és a polgári szervezetek részére. A cél a béke stabilizálása, az államépítés feladatainak biztosítása. Ilyenkor a hagyományos rendészeti feladatok, a belrend, a közbiztonság megteremtése és fenntartása kerül előtérbe.

Az egyes műveletek nemcsak egy fázisban, hanem minden időszakban jelen lehetnek. Ilyenek például a kábítószer-ellenes műveletek, a szervezett bűnözés elleni küzdelem vagy a migráció kezelése. Fontos megjegyezni továbbá, hogy a különböző típusú válságfajták hosszú időszakot ölelhetnek fel, illetve egyes típusok több időszakon keresztül is folyhatnak. Ilyenek a migráció kezelése, a kábítószer-ellenes műveletek, a szervezett bűnözők elleni küzdelem, a humanitárius műveletek, a blokád, az embargó vagy a terrorizmus elleni küzdelem.

5.4. A 21. század biztonsági kihívásai

5.4.1. A demográfiai robbanás és következményei

A globális kihívások közé tartozik a Föld népességének növekedése. 2050-re a népesség várhatóan 9,8 milliárdra nő, 2100-ra ez a szám már 11 milliárdra emelkedhet. A legnagyobb gondot Afrika és Dél-Ázsia igen gyors demográfiai növekedése, valamint Európa népességének csökkenése és elöregedése okozza. A demográfiailag gyorsan fejlődő országokat a 2. táblázat mutatja be: újabb országok kerülnek demográfiailag fejlődő szakaszba, mint Irán, India és Brazília.

2. táblázat: A különböző országok demográfiai fejlődése

Ország	Átlagéletkor 2010-ben (év)	Átlagéletkor 2020-ban (év)	Átlagéletkor 2030-ban (év)	Demográfiai fejlődési szakasz
Brazília	29	33,2	35	2000–2030
India	26	28,7	32	2015–2050
Kína	35	38,4	43	1990–2025
Irán	26	31,7	37	2005–2040
Oroszország	39	40,3	44	1950–2015
USA	37	38,5	39	1970–2010

Forrás: National Intelligence Council 2012: 24

A népességnövekedés az egyes földrészeket eltérő módon érinti. Az afrikai kontinens népessége 1950 óta 5,5-szeresére nőtt, Latin-Amerikáé és a Karib-szigeteké, valamint Ázsiáé és Óceániáé pedig több mint 3-szorosára. Észak-Amerika lakossága mindeközben a duplájára emelkedett. A legkisebb növekedés Európában következett be, mindössze 1,4-szeres gyarapodással.

Mindez átrajzolta a Föld népességének kontinensek közötti megoszlását. 1950-ben Ázsia lakossága tette ki a világ népességének 55%-át, ez 2017-ben 60%-ra (4,5 milliárdra) emelkedett. Afrika népességének részesedése ugyanezen időszak alatt 9-ről 17%-ra (1,3 milliárdra) nőtt. 2050-ben a fejlettebb világ lélekszáma várhatóan a 2000-es szint közelében alakul, a fejlődő országoknak viszont már legalább 7,8 milliárd lakosa lesz. (Tehát 1 : 6,5 arány prognosztizálható.)

Európa 1950-ben a Föld népességének még több mint egyötödét adta, napjainkban – 742 millió fővel – alig az egytizedét teszi ki. A másik három földrész (Latin-Amerika és a Karib-szigetek, Észak-Amerika és Óceánia) együttes részaránya változatlanul 14% maradt. A világ két legnépesebb országában, Kínában és Indiában a Föld lakosságának 19%-a (1,4 milliárd fő), illetve 18%-a (1,3 milliárd fő) él. A két ázsiai országban külön-külön is többen élnek, mint a három legkisebb lakosságú kontinensen együttvéve. Az Eurostat adatai¹⁰ szerint az unió 28 tagországának népessége 2016. január 1-jén 510,3 millió fő volt. A népességnövekedés 1960 óta töretlen, és összességében az elmúlt több mint fél évszázadban közel 104 millió fővel, 20%-kal emelkedett az unióban élők száma. Az Eurostat által készített prognózis alapváltozata szerint az unió népessége a 21. század közepéig – lassú ütemben – folyamatosan növekedhet: 2045-ben elérheti maximumát, 529,1 millió főt. Ezt követően a trend lassú csökkenésbe, majd stagnálásba mehet át, 2080-ra az unió lakossága 518,8 millió főre mérséklődhet. 2080-ban az Eurostat számításai szerint 82,4 millió fős lakosságával az egykori és mai tagországok közül az Egyesült Királyság lehet a legnépesebb (Franciaországot megelőzve). Magyarország a 8,7 millióra becsült lélekszáma alapján megőrizheti a 13. helyét a rangsorban, miközben részaránya 1,9%-ról 1,7%-ra csökkenhet. 1800-ban például a Föld teljes népességének csak 3–5%-a volt városlakó, 2000-re ez már 47%-ra nőtt. Ma már az emberiség többsége városokban él. 2030-ra – egy ENSZ-előrejelzés szerint – közel 5 milliárd fő lesz városlakó, azaz az akkori teljes népesség legalább 60%-a.

A vallási adatokat és arányokat tekintve a világ népessége az 3. táblázatban vázoltak szerint oszlik meg, és arányaiban így változhat majd.

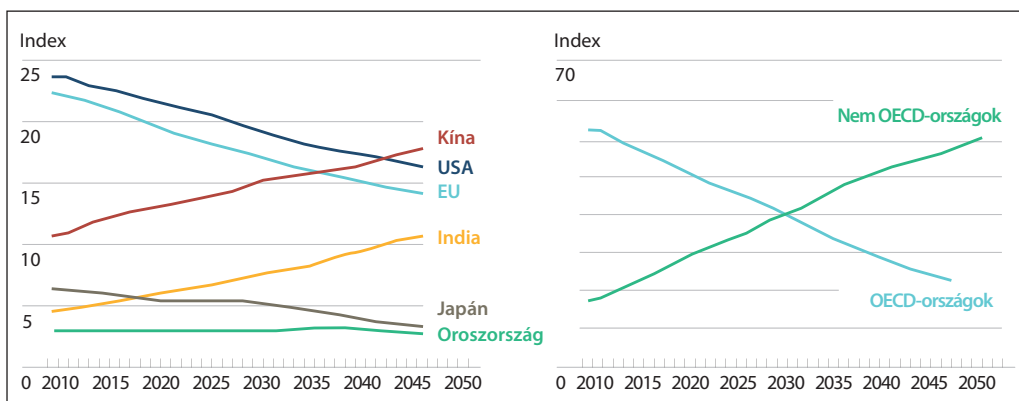
3. táblázat: A nagyobb vallási csoportok híveinek száma és százalékos aránya a Föld népességén belül

	2010	2050	2070	2100
Keresztények	2,16 milliárd fő 31,4%	2,92 milliárd fő 31,4%	3,96 milliárd fő 32,3%	3,78 milliárd fő 33,8%
Muszlimok	1,6 milliárd fő 23,2%	2,76 milliárd fő 29,7%	3,93 milliárd fő 32,3%	3,91 milliárd fő 34,9%
Vallás nélküliek	1,13 milliárd fő 16,4%	1,23 milliárd fő 13,2%	1,16 milliárd fő 10,5%	1,0 milliárd fő 9,0%
Hinduk	1,03 milliárd fő 15%	1,38 milliárd fő 14,9%	1,56 milliárd fő 14,1%	1,68 milliárd fő 15,2%
Buddhisták	487,76 millió fő 7,1%	486,27 millió fő 5,2%	423,3 millió fő 3,8%	224,2 millió fő 2,0%

¹⁰ Eurostat Statistics Explained 2017.

	2010	2050	2070	2100
Törzsi vallások	404,69 millió fő 5,9%	449,14 millió fő 4,8%	453,4 millió fő 4,1%	459,7 millió fő 4,2%
Zsidók	13,86 millió fő 0,2%	16,09 millió fő 0,2%	17,9 millió fő 0,15%	19,0 millió fő 0,17%
A világ népessége összesen	6,895 milliárd fő 100%	9,307 milliárd fő 100%	11,05 milliárd fő 100%	11,072 milliárd fő 100%

Forrás: Pew Research Center 2015



12. ábra: Az új, többkomponensű globális hatalom mutatói alapján számított hatalmi sorrend változásai 2050-ig

Forrás: National Intelligence Council 2012

A többkomponensű hatalom mutatói alapján (gazdasági, katonai, informatikai) 2030 lesz a váltópont a fejlett (OECD) és a fejlődő országok sorrendjében. 2030-tól az USA, Japán és Európa országai lefelé haladnak a listán, míg India, Kína és Oroszország felfelé indul.

A Magyarországra vonatkozó adatok szerint hazánk sajnos az előregedő és fogyó nemzetekhez tartozik. Összességében a tíz évvel ezelőtti népszámlálások eredményeihez viszonyítva a Kárpát-medence lakosságszáma csökkent, és a csökkenés nagysága meghaladta az 1,1 milliót. A régióban kivétel nélkül csökkent a magyaron kívüli jelentősebb államalkotó nemzetek tagjaiként összeírtak létszáma is. A világban tapasztaltakat, de főleg az európai trendet követve a demográfia dimenziójában, hasonlóan alakul Magyarország helyzete, hiszen az előregedés, a fogyás lesz jellemző hosszú távon.

A lakosság létszámának alakulása a következő volt: 1900: 6,854; 1950: 9,293; 1989: 10,421; 2017: 9,798 millió fő. A jelenlegi migrációs trendek fennmaradását feltételezve a lakosság száma 2020-ban 9,2 és 9,5 millió között, 2050-ben 7,5 és 8,7 millió között alakul majd. A 65 éven felüliek aránya 2020-ra elérte a 20,5%-os értéket. Az idős népesség eltartottsági jelzőszáma – amely az idősek számát a 15–64 évesek arányában fejezi ki – 24,6%, és ez az előrejelzések szerint 2050-re megkétszereződhet. Az ország öregedési indexe 126,1 – ez azt jelenti, hogy 100 fő 0–14 év közötti személyre 126 fő 65 éves és annál idősebb ember jut.

5.4.2. Az élelem, a víz, az ásványkincsek és az energiahordozók hiánya

5.4.2.1. Élelmiszerhiány

A demográfiai robbanás miatt a növekvő lakosság élelmezése egyre nagyobb gondot jelent. Az előrejelzések szerint 2030-ra 60%-kal nő a világ szükséglete élelmiszerből, takarmányból és rostanyagból. A Világbank szerint a világnak 50%-kal több ételt kell termelnie, hogy 2050-ig az emberiséget táplálni tudja. Az éghajlatváltozás több mint 25%-kal csökkentheti a terméshozamot. Ennek következtében Ázsiában és Afrikában 700–800 millió ember alultáplált.

5.4.2.2. Vízihiány

Az élelmezés problémakörével szoros összefüggésben van az ivóvízkészlet feltárásának és elosztásának kérdésköre. Ahogy nő a Föld népessége, úgy nő az ivóvíz iránti igény. Sőt, a vízfelhasználás kétszer gyorsabb ütemben nőtt az elmúlt száz évben, mint a lakosság. A világ folyórendszereinek mára csaknem a fele károsodott valamilyen mértékben, és egyes folyók nem érik el az óceánt, kiszáradnak. Napjainkra a folyók csaknem 70%-ánál csökkent a vízhozam világszerte. A folyók, tavak apadásának egyik oka az éghajlatváltozás, amely módosítja a csapadék eloszlását, fokozza a párolgást. Az ENSZ szerint 2040-re már 30%-kal nagyobb lesz az ivóvíz iránti kereslet, mint a kiaknázható készletek. Egyetlen kilogramm rizs előállításához legalább 5000 liter, a kávé esetében viszont már 22 ezer liter vízre van szükség. Bolygónk vízkészleteinek csak 2,5%-a az ember számára hasznos édesvíz. Ennek is a 69%-a gleccserekben és a sarkkörök állandó hó- és jégtakaróiban van, további 30%-ot pedig olyan föld alatti vízkészletek rejtene, amelyekhez egyelőre vagy lehetetlenség hozzáférni, vagy kiaknázásuk túl energia- és költségigényes lenne.

2025-ben 2,4–3,4 milliárd ember olyan országban fog élni, amely vízstresszes (*water-stressed*), azaz az 1 főre eső vízmennyiség nem éri el az 1700 köbmétert évente. Többnyire afrikai, közel-keleti, dél-ázsiai országokról és Észak-Kínáról van szó. Világszerte 200 főbb folyórendszeren osztozik két vagy több állam, ezek legtöbbször elosztási viták tárgyát képezik. Mind a felszíni, mind a föld alatti vízkészletek elosztásából származó konfliktusokra jó példákat szolgáltat a Közel-Kelet (a Jordán, a Nílus, a Tigris és az Eufrátesz).

5.4.2.3. Növekvő nyersanyagigény

A Természetvédelmi Világalap *Élő bolygó* jelentése szerint a világnak 50%-kal több megújuló erőforrásra lenne szüksége, mint amennyit a Föld fenntartható módon nyújtani tud. Jelenleg évente 60 milliárd tonna erőforrást használnak fel világszerte – körülbelül 50%-kal többet, mint alig 30 évvel ezelőtt. 2000-ben egy Észak-Amerikában élő ember minden egyes nap 88 kg erőforrást használt el, míg Európában ez a szám napi 43 kg volt, Latin-Amerikában pedig napi 34 kg.

A világ számára szükséges stratégiai nyersanyagok eloszlása sem egységes. A szükséges stratégiai nyersanyagok – mint a kobalt, a króm, a platina, az antimon, az uránium, a mangán és a volfrám – kitermelése és elosztása vitákat, konfliktusokat generálhat.

5.4.2.4. Az energiahordozók kimerülése

1981 és 2010 között a világ elsődleges energiafelhasználása 82%-kal nőtt, azaz az energiafogyasztás a 6,6 milliárd tonna kőolajnak megfelelő értékről 12 milliárd tonnára ugrott. 2011-ben 5,6%-kal bővült a globális energiafogyasztás – erre 1973 óta nem volt példa. 2030-ra az előrejelzések 16,5 milliárd tonnára becsülik az energiaigényt kőolaj-egyenértékben számolva, miközben a fogyó kőolajkészletek ellenére a 2020-as évek elején még közel 85–90%-os a fosszilis (nem megújuló) források aránya a világ energiafogyasztásában.

A gáz 69 évig, az olaj 79 évig – más források szerint 92 évig –, a barnakőszén 173 évig, a feketekőszén 102 évig áll az emberiség rendelkezésére. Ezek elfogyása után új energiahordozókra lesz szükség.

4. táblázat: Az USA és Oroszország kőolaj- és földgáztermelése és -tartalékai

Az USA kőolaj- és földgáztermelése				
	1000 barrel/nap (1 barrel – 158,3 l)	% a világ termeléséből		% a világ termeléséből
	16 585			
az USA termelése	1000 barrel/nap (1 barrel – 158,3 l)	18,5	934,2 milliárd m ³	23,1
Oroszország kőolaj- és földgáztermelése				
	10 944			
Oroszország termelése	1000 barrel/nap (1 barrel – 158,3 l)	12,2	701,7 milliárd m ³	17,4
Az USA kőolaj- és földgáztartalékai				
	68,8			
az USA tartalékai	1000 barrel/nap (1 barrel – 158,3 l)		12,6 trilliárd m ³	
Oroszország kőolaj- és földgáztartalékai				
	107,8			
Oroszország tartalékai	1000 barrel/nap (1 barrel – 158,3 l)		37,4 trilliárd m ³	

Forrás: BP statistical review of world energy, 2021, BP statistical review of world energy, 2022

A nukleáris energia rendszerbe állítása lassította az energiahordozók kiaknázásának ütemét, de számtalan újabb, megoldatlan kérdést vetett fel. A világ atomreaktorainak száma folyamatosan növekszik, napjainkban mintegy 440-re tehető. A hazánk területén található elsődleges (primer) energiahordozók az ország energiaigényének 50%-át adják. A nukleárisenergia-termelést is figyelembe véve a villamosenergia-függőségi mutatónk 60%. Az energiahordozók terén az importunk 2012–2013-ban 78,2%, 2021–2022-ben 93,3% volt földgáz tekintetében, az összes energiafüggőségünk 62,5%.

5.5. A világ kockázatai

5.5.1. Migrációs világtrendek, statisztikák

A világ több mint 7 milliárdos népessége gyarapszik és fiatalodik: 2050-re megközelíti a 9,8 milliárdot. A kialakult fejlettségi különbségek, konfliktusok és katasztrófák hatására a migráció több mint 150 millió embert érint világszerte. Habár a migráció volumene növekedett, a világ népességének csak kevesebb mint 3%-a élt egy évnél hosszabb ideig a hazáján kívül. A kutatások világszerte a migrációs nyomás erősödésére számítanak.

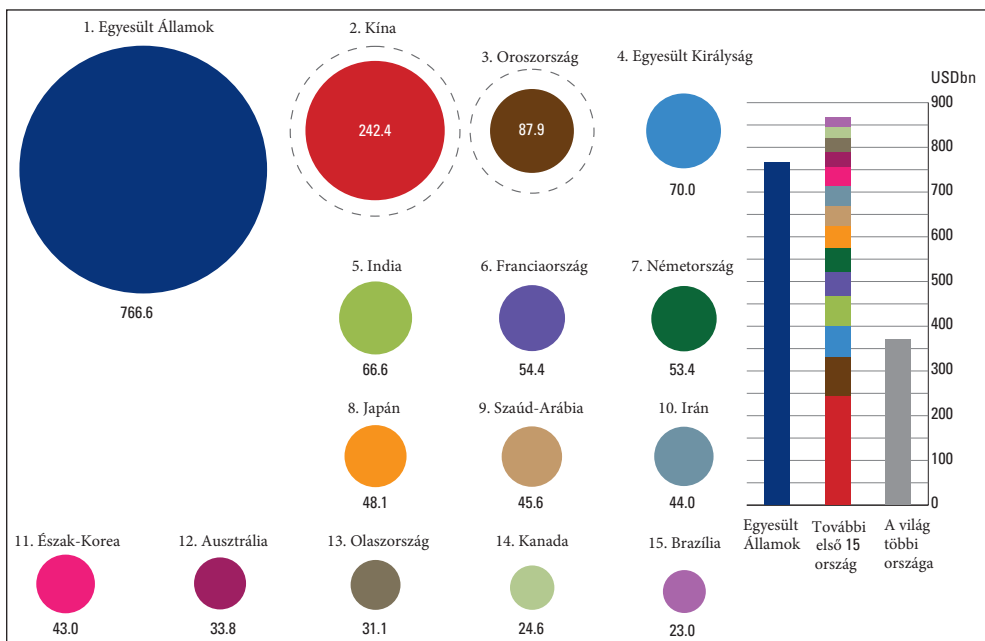
2014 végére érte el a menekültek száma világviszonylatban a második világháború idején tapasztalt szintet: 59,5 millió főt. Az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságának (*United Nations High Commissioner for Refugees – UNHCR*) statisztikái szerint többségében üldözés, erőszak vagy az emberi jogok megsértése miatt voltak kénytelenek elhagyni a hazájukat. 2013-ban ez a szám még 8,3 millió volt. A belső menekültek száma Szíriában 7,6 millió fő, Kolumbiában 5,7 millió fő, a Kongói Demokratikus Köztársaságban 2,6 millió fő, Nigériában 1,2 millió fő, Szudánban pedig 900 ezer fő.

Az Európába irányuló fő migrációs útvonalak a szárazföldön: Törökország–Görögország–Macedónia, Szerbia–Magyarország/Horvátország. A tengeri útvonalak irányai: Nyugat-Afrika–Kanári-szigetek, Észak-Afrika–Szicília–Olaszország, Törökország–Görögország, Észak-Afrika–Spanyolország, Líbia–Olaszország, Egyiptom–Olaszország. Az európai közösség a tengeri útvonalak ellenőrzése, a migránsoknak való segítségnyújtás céljából több műveleti területen állomásoztat haditengerészeti erőket: Görögország, Olaszország, Gibraltár, Szardínia, Líbia. Ezek mellett két nagy műveletet vezetett *Mare Nostrum* és *Triton* fedőnévvel.

5.5.2. A fegyverkezésből és fegyverkereskedelemből fakadó problémák

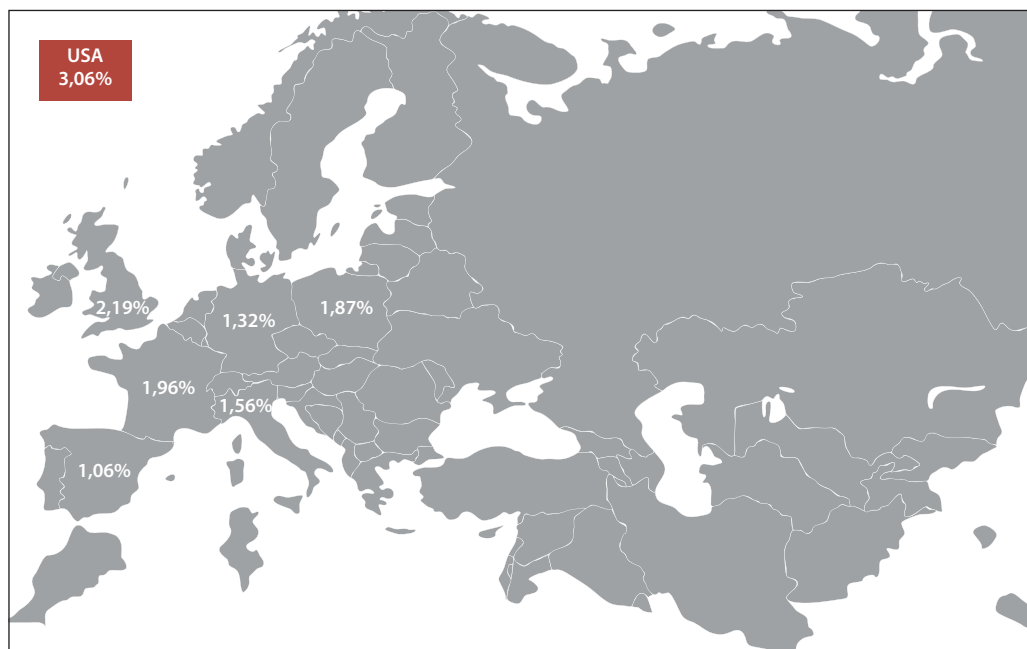
A védelmi jellegű technológiák gyorsan fognak fejlődni a következő 15 évben, kiváltképp a nagy pontosságú fegyverek, az információs rendszerek és a kommunikáció.

A fegyverek exportja akkor eredményezheti egy térség biztonsági stabilitásának felborulását, ha a meglévő katonai erőegyensúly megbontását idézi elő. A válságövezetekbe irányuló fegyverek gyakran fegyverkezési spirált indítanak el, ami a térségben a feszültség fokozódását, a katonai erő alkalmazásának lehetőségét vetíti előre. A védelmi kiadások mellett a GDP százalékos kiadásai és az ez főre jutó védelmi kiadások mutatják a legjobban az európai helyzetet.



13. ábra: A 15 legnagyobb védelmi kiadással rendelkező ország (milliárd dollár)

Forrás: Military Balance 2023



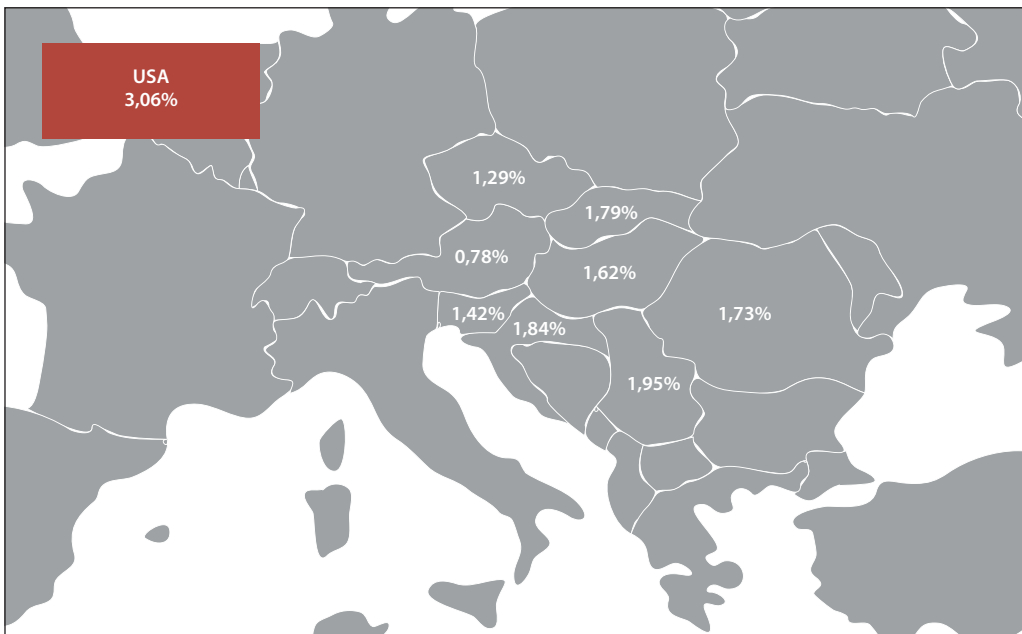
14. ábra: Védelmi kiadások a GDP százalékában (Nyugat- és Kelet-Európa)

Forrás: Military Balance 2023



15. ábra: Egy főre eső védelmi kiadások dollárban (Nyugat- és Kelet-Európa)

Forrás: Military Balance 2023



16. ábra: Védelmi kiadások a GDP százalékában (Közép-Európa és a Balkán)

Forrás: Military Balance 2023



17. ábra: Egy főre eső védelmi kiadások USA-dollárban (Közép-Európa és a Balkán)

Forrás: Military Balance 2020

5.5.3. A tömegpusztító fegyverek elterjedéséből adódó kockázatok

A nukleáris veszélyt növeli az a tény, hogy ötről (USA, Oroszország, Nagy-Britannia, Franciaország, Kína) kilencre nőtt az ilyen fegyverekkel rendelkező vagy azok előállítására képes és törekvő országok száma. A kis és közepes hatótávolságú ballisztikus rakéták, különösen ha tömegpusztító fegyvert hordoznak, már most is jelentősen fenyegetik az USA és a NATO-tag-országok érdekeit, katonai erőit, illetve polgári lakosságát. Az Egyesült Államok és a világ többi része 2015 után fenyegetésekkel szembesült Észak-Korea részéről. Az atomfegyverek száma a világban: 14 935 darab.

5. táblázat: Atomfegyverrel rendelkező országok listája

	Telepített készlet stratégiai	Katonai készlet	Összes készlet
Oroszország	1588	4389	5977
USA	1744	3684	5428
Nagy-Britannia	120	225	225
Franciaország	290	290	290
Kína	0	350	350
India	0	160	160

	Telepített készlet stratégiai	Katonai készlet	Összes készlet
Pakisztán	0	165	165
Izrael	0	90	90
Észak-Korea	0	20	20
Összesen	3742	8963	12 705

Forrás: Federation of American Scientists: Status of World Nuclear Forces. *Fas.org*, 2022. március 8.

5.6. A 21. század biztonsági fenyegetései

5.6.1. A szervezett bűnözéssel összefüggő fenyegetések

A világ szervezett bűnözői körei az instabil, fegyveres konfliktusok által terhelt térségekben ember-, gyermek-, fegyver-, drog-, arany-, drágakő- és egyéb csempészhalózatiakat működtetnek. A társadalom fejlődésével a bűnözés formái folyamatosan változtak, a szociális viszonyokhoz alkalmazkodtak. A kriminalitás legsúlyosabb megjelenési formája a szervezett bűnözés, amely – mint az eltérő magatartás igen kifinomult változata – habár nem új keletű, jelen formáiban komoly fenyegetést jelent, főleg az átalakulásban lévő országok gazdaságára nézve, mivel az illegálisan szerzett hasznot visszajuttatja a legális szférába.

A transznacionális szervezett bűnözéssel foglalkozó csoportok (*Transnational Organic Crime – TOC*) olyan személyek egyesületei, akik részben vagy egészben illegális eszközökkel és földrajzi terektől függetlenül működnek. Folyamatosan a hatalom, a befolyás és a pénz megszerzésére törekednek. Nincs egyetlen, általános struktúra, amely alatt a TOC-csoportok működnek – hierarchiánként klánokként, hálózatonként és cellánként változnak, és más struktúrákká fejlődhetnek. Kevés kivételtől eltekintve a TOC-csoportok elsődleges célja a gazdasági haszonszerzés, és törvényes és tiltott programokat alkalmaznak profitszerzésre. Az olyan bűncselekmények, mint a kábítószer-kereskedelem, a migráncsempészet, az emberkereskedelem, a pénzmosás, a lőfegyver-kereskedelem, az illegális szerencsejáték, a zsarolás, a hamisított áruk, a vadon élő állatok és a kulturális javak csempészete, valamint a számítógépes bűncselekmények, kulcsfontosságúak a TOC-vállalkozásokon belül. Az ezzel járó hatalmas összegek veszélyeztetik a legitim gazdaságokat, és a köztisztviselők korrupciója révén közvetlen hatással lehetnek a kormányokra.

A világszerte elérhető technológiák növekedésével a TOC-csoportok általában kibernetikus technikákat építenek be tiltott tevékenységeikbe, vagy maguk követnek el számítógépes bűncselekményeket, vagy pedig kibernetikus eszközöket használnak más jogellenes cselekmények megkönnyítésére.

A TOC jelentős és növekvő veszélyt jelent a nemzeti és a nemzetközi biztonságra, súlyos következményekkel jár a közbiztonság, a közegészségügy, a demokratikus berendezkedés terén.

A legfontosabb szervezett bűnözői csoportosulások:

- A szicíliai maffia, központjai: Palermo, Trapani, Agrigento;
- Camorra, központjai: Nápoly, Salerno, Avellino, Caserta, Benevento;
- 'Ndrangheta, amelynek központjai: Calabria, Gioia Tauro, Siderno, Reggio Calabria;
- Sacra corona unita: a viharosan fejlődő pugliai maffiacsaládok gyűjtőfogalma;

- Cosa Nostra, az amerikai maffia, működési területe az USA-ban mindenekelőtt New York, New Jersey, Florida, Louisiana, Nevada, Michigan és Rhode Island állam;
- Boryokudan-Yakuza: ez a több mint 2500 csoportból és 85 ezer tagból álló japán szervezet talán a világ legrégebbi bűnszövetkezte;
- Triádok, a kínai maffia: körülbelül 23 csoport létezik, hozzávetőlegesen 40 ezer taggal; az USA-ban letelepedett csoportosulások *Wo Hop To*, *Wah Ching*, *Sun Yee On*, *Flying Dragon*, *13K* és *United Bamboo* néven ismertek;
- Korzikai klánok, fő működési területük: Dél-Franciaország, Marseille;
- Orosz maffia, a legfertőzöttebb régiók az észak-kaukázusi területeken, a sztavropoli határterületen, Adigében, Moszkvában, Szentpéterváron, továbbá Nyizssegorodszk, Szamarszk, Cseljabinszk és Irkutszk megyében vannak;
- Keleti maffia: ez a lengyel, román, ukrán bűnözői csoportosulások gyűjtőneve.

5.6.2. A kiberbűnözés

A szakértők a jövőben a biztonság újabb dimenzióit érintő problémák megjelenését vetítik előre. Továbbra is kiemelt szerepet tulajdonítanak a politikai, vallási és ideológiai indíttatású terrorista akcióknak. A szervezetek – főként a Közel-Kelet megoldatlan problémáiból adódóan – saját államuk megalapítása érdekében vagy más államok gazdasági, kormányzati vagy egyéb gyengítése céljából további súlyos akciókat követhetnek el.

A számítógépes hadviselés jellemzője, hogy a kormányzati számítógépes rendszerek, bankok, állami intézmények elleni támadások kerültek előtérbe. A jelenlegi számítógépes támadások megoszlása azt mutatja, hogy a jelszavak megszerzése, az új típusú vírusok gyártása, valamint a zsarolóprogramok száma magas szintű növekedést mutat.

5.6.3. A terrorizmus

1970 és 2016 között 209 706 terrorcselekmény történt a világban. A legújabb, terrorizmusra vonatkozó adatbázisok a következő helyzetet festik elénk: a világban 2023-ban a top 10 terrorszervezet összesen 1259 támadást követett el, a halálos áldozatok száma 3527, a sebesülteké 3224 volt.¹¹

A globális adatok szerint:

- 66 000 terrorista incidens történt 2022-ben,
- a terrorista akciók száma 2021-hez képest 9%-kal csökkent,
- a támadások átlagosan 1,7 halálos áldozatot követeltek,
- 2022-ben 6701 esemény történt, míg 2021-ben 5439.¹²

¹¹ Institute for Economics and Peace 2023: 14.

¹² Institute for Economics and Peace 2023: 4–6.

6. táblázat: A fő terroriszervezetek támadási statisztikái 2022-ben¹³

A terroriszervezet neve	halott	a támadások száma	sebesült
Iszlám Állam (ISIS)	1045	410	644
Al-Shabaab	784	315	1016
Iszlám Állam – Horászán tartomány (ISIS–K)	498	141	832
Iszlámot és a Muszlimokat Támogató Csoport (Jama'a Nusrat ul-Islam wa al-Muslimin – JNIM)	279	77	215
Balochistan Liberation Army (BLA)	233	30	113
Iszlám Állam Nyugat-Afrika (ISIS–WA)	219	65	118
Boko Haram	204	64	51
Pakisztáni tálibok (Tehreek-e-Taliban-e-Pakistan – TTP)	137	90	187
Iszlám Állam – Sínai tartomány	71	27	32
IPOB-ESN	57	40	16
Összesen	3527	1259	3224

Forrás: Global Terrorism Database (www.start.umd.edu/gtd)

2001. szeptember 11-ével új időszámítás kezdődött a terrorizmus elleni küzdelemben. Az Amerikai Egyesült Államokban 1865. április 9-én véget ért a polgárháború, azóta amerikai földön nem érte ilyen súlyos veszteség az USA-t. A terrorista cselekmény következtében előtérbe került a terrorizmus, ezen belül a vallási indíttatású terrorizmus, valamint az ellene való küzdelem. Egy terrorista cselekmény fogalmának meghatározása során sokféle változattal találkozhatunk.

A terrorizmus: terroristák (egyének vagy csoportok) által, politikai célok elérése érdekében, főként a polgári lakosságon, erőszakos eszközökkel folytatott tevékenység abból a célból, hogy akaratukat az ellenfélre kényszerítsék.

A fogalmak közös jellemzőiként említhetjük:

- a politikai, vallási, ideológiai indíttatást;
- az erőszak alkalmazását;
- a félelem kiváltásának szándékát;
- a kormányzat és a társadalom megrendítését.

„Bizonyos tény, hogy nem minden muszlim terrorista, de ugyanolyan biztos és kivételesen fájdalmas, hogy szinte minden terrorista muszlim.” Abdul Rahman Al-Rased vallástudós szavai ezek, de nemcsak emiatt, hanem az elmúlt évek fanatikus, vallásilag motivált merényletei miatt külön is érdemes megvizsgálni a vallási (iszlám) indíttatású terrorizmust. A jelenkor egyik nagy fenyegetését a nemzetközi terroristahálózat, az Iszlám Állam jelenti. Habár a terrorizmus elleni küzdelemben sok sikert ért el a világ, meg kell állapítani: a hálózat még jelentős tartalékokkal rendelkezik.

¹³ Institute for Economics and Peace 2023: 14.

A szervezet egyrészt gyorsan érte el magas létszámát a harcoló katonáit tekintve, másrészt a területi nyeresége Erwin Rommel tábornok észak-afrikai sikereihez hasonló. Területileg közel 22–25 ezer km²-t tart uralma alatt, és ami nagyon fontos: a lakosság támogatását is élvezi, hiszen csak Irakban a lakosságból 9 millió fő tartozik a szunnita irányzathoz, akik háttérbe szorultak a 2003-as iraki megszállás után.

Az Iszlám Állam igazi erejét a külföldi harcosok alkotják. A dzsihadisták mintegy 80 országból érkeztek, létszámuk közel 20 ezer fő. A külföldi harcosok a következő államokból jöttek: Szaúd-Arábia (2500 fő), Tunézia (3000), Marokkó (1500), Franciaország (1200), Németország (600), Jordánia (1500), Oroszország (3000), Törökország (1000).

Az Iszlám Állam létszámának alakulása

- 2005: 1000 fő
- 2006: 1100 fő
- 2011: 1000–2000 fő
- 2014: 11 ezer fő (6000 fő Irakban, 3000–5000 fő Szíriában)
- 2015: 20–31,5 ezer fő

Az Iszlám Állam (IÁ) az al-Kaida nemzetközi terrorszervezetből vált ki, az Abu Muszab az-Zarkávi vezette Jama'at al-Tawhid wal-Jihad nevű szervezethez tartozott, majd a térség vezető szervezetévé, sok más csoportosulás esernyőszervezetévé vált. Mint korábban az al-Kaida, az Iszlám Állam is *primus inter pares* (első az egyenlők között) terroristaszervezetté vált, amelynek minden nagyobb terrorcsoport hűségesküt tett: a nigériai Boko Haram és a szomáliai al-Shabaab 2015 márciusában, a líbiai Iszlám Fiatalok Súra Tanácsa (*Islamic Youth Shura Council*) még 2014-ben, az afganisztáni tálibok 2015-ben.

Mit kínál az IÁ? Elsősorban az erőszak, a brutalitás kiélésének lehetőségét. Sikert és lehetőséget arra, hogy a sok vereséget, megaláztatást elszenvedett muszlim harcosok győztes szerepben jelenjenek meg, alakítsák a térség sorsát.

Az IÁ – nem egyszerű terrorszervezetként, hanem jól működő csoportként – hosszú távra is megtervezi tevékenységét. Tervezési módszereik és szintjeik között megtalálhatjuk a nagy stratégiai tervezést (politikai szint), a katonai stratégiai szint katonai céljait és a harcászati szintű módszereket, alkalmazásokat és eljárásokat is.

Az Iszlám Állam nagy stratégiája és katonai stratégiája

Az IÁ nagy stratégiája:

- a már az al-Kaida által meghirdetett kalifátus létrehozása, az államhatárok lebontása a térségben;
- megalapítani és stabilizálni az Iszlám Államot;
- a muszlimok tömegeit idezarándokoltatni;
- a világban további terjeszkedés.

Az IÁ katonai stratégiája:

- a szunnita területek ellenőrzés alá vonása, a térség városainak és kritikus erőforrásainak ellenőrzése;
- védelmi zóna létrehozása a kurd területek határain a kurd katonai támadások ellen;
- a szíriai kormányerők és az iraki biztonsági erők további pusztítása, védelmi képességeik lebontása, felőrlése;
- az iraki területek elfoglalása, a síita területekről indítható támadások elleni védelem kialakítása;
- a szíriai területen az an-Núszra Front semlegesítése;
- további területek hódítása.

5.6.4. A fegyveres konfliktusok, háborúk hatásai

A két szuperhatalom szembenállásának időszakában is jelentős számú konfliktus, kihívás jelentkezett, de a hidegháború évei alatt ezek kevésbé voltak kiélezettek. 1945-től napjainkig a Földön csupán 26 nap telt el háború nélkül. A legújabb adatok szerint a legbékésebb, biztonságos országok: Izland, Dánia, Ausztria, Új-Zéland, Portugália, Csehország, Svájc, Kanada, Japán, Szlovénia, Finnország. A legkevésbé békés országok a következők: Szíria, Dél-Szudán, Irak, Afganisztán, Szomália, Jemen, Közép-afrikai Köztársaság, Ukrajna, Líbia, Szudán, Pakisztán. A fegyveres konfliktusokban az áldozatok száma 19 601-ről 101 406-ra emelkedett 2008–2016 között. A 2016-os évben 57 millió menekültet regisztráltak az ENSZ szakosodott szervei. A konfliktusok mérete, intenzitása, az alkalmazott erők nagysága, területi kiterjedése alapján 1989 és 2016 között az áldozatok száma 2,238 millió fő volt. Az államok közötti harcokban 1,29 millióan, a nem állami konfliktusokban 160 940-en, az egyoldalú konfliktusokban 786 620-an veszítették életüket. A fegyveres összeütközések hatásai közé sorolható még a gyerekkatona részvétele is a harcokban, a környezeti károsodások – akár az öbölháborúban az olaj Arab-öbölbe (Perzsa-öbölbe) történő engedése és a kutak felgyújtása, akár Koszovóban a gyengített uránt tartalmazó lövedékek alkalmazása –, valamint a taposóaknák okozta károk és veszteségek.

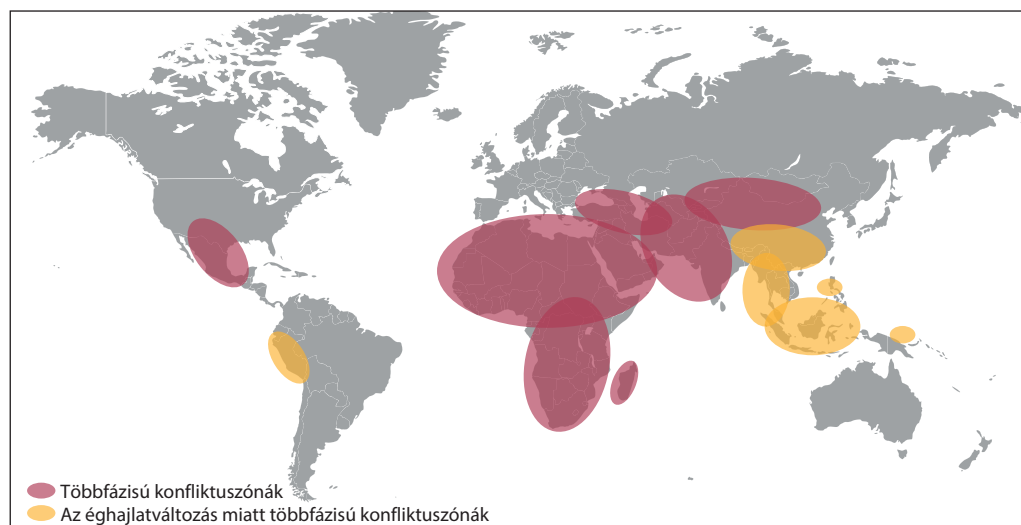
Az eddigi adatok szerint az államon belüli konfliktusok száma 1950 óta folyamatosan emelkedik. Az államok közötti konfliktusok száma jelentős volt, de történelmi léptékkal mérve így is alacsony. Az országok fokozott küzdelmet folytatnak az erőforrásokért, a regionális konfliktusok hatása pedig nem befolyásolja pozitívan a nemzetközi stabilitást, a válságoknak messze régiókon túlmutató hatásai lehetnek.

A válságok mellett a stratégiai sokkok is nehezítik a béke és a biztonság megteremtését. Esetenként az egyszeri események olyan megszakításokat eredményezhetnek, amelyek befolyásolják a meglévő folyamatokat és átalakítják a stratégiai környezetet. Egy ilyen esemény stratégiai sokk. A nagy hatású, alacsony valószínűségű események történelmi példái a következők:

- a 2007–2008-as pénzügyi válság;
- a szeptember 11-i terrortámadások;
- a berlini fal ledöntése.

A stratégiai sokkok kaszkádhatásúak, és több, látszólag összefüggő és előre nem látható változáshoz vezetnek. Átformálják a stratégiai kontextust, megváltoztatják a viselkedést és a tevékenységet. A válság közép- és hosszú távú hatásai bizonytalanok, azonban ennek a stratégiai sokknak a hatásai mégis jelentősek vagy katasztrofálisak lehetnek. Magában foglalhatja a globalizációt

is, amely társadalmi, gazdasági, pénzügyi és geopolitikai területeket rendezhet át. A 2040-ig terjedő időszakban a globális kölcsönös függés és a komplex rendszerekre való támaszkodás valószínűleg tovább fog nőni.



18. ábra: Többfázisú konfliktuszónák 2040-ben

Forrás: Ministry of Defence [é. n.]: 69

Nagyon érdekes biztonsági helyzetet teremt a nagyhatalmak számára az északi- és a déli-sarki régió. Nemcsak a hajózási útvonalak kezelése, ellenőrzése szempontjából, hanem a térségekben található fosszilis energiahordozók és stratégiai ásványkincsek miatt is. A Jeges-tenger által a környező államok, különösen Oroszország és Kanada jelentős előnyt élvez majd az energiaforrásokhoz való hozzáférésben.

Az Antarktisz-szerződésrendszer, amely a 60. szélességi foktól délre eső területeket érinti, valószínűleg továbbra is fenntartja a környezetvédelmet és megakadályozza a terület katonai alkalmazását. Az Antarktisz területén nagy valószínűséggel a viták kizárhatók, de a déli térségben verseny alakulhat ki az energia és a halászati erőforrások tekintetében, a növekvő és feltörekvő hatalmak pedig kihasználhatják a helyzetet.

5.7. A jelenkori hadviselési módok összehasonlítása

5.7.1. Hagyományos hadviselés

A hagyományos műveletek aktorai az államok, amelyek viszonylagos erő- és eszközgyengén vannak, stratégiai céljuk az ellenfél védtelenné tétele, akaratuk rákényszerítése, az ellenséges katonai erők megsemmisítése, területének elfoglalása, az ellenséges nép akaratának megtörése. Mindez főként katonai módszerek alkalmazásával történik, a stratégiai dimenziók közül az alapvető elem a katonai erő. Fő jellegzetesség a megsemmisítés. Az ilyen jellegű konfliktusok halott-sebesült aránya 1 : 3. A vezető szereplő a műveletek kezdetétől a befejezéséig az állam. Ilyen háború például az iraki–iráni háború vagy az USA vezette koalíció Irak ellen.

5.7.2. Aszimmetrikus hadviselés

A háború egyik különleges fajtája az aszimmetrikus hadviselés.

Aszimmetrikus hadviselés

Az aszimmetrikus hadviselés: pontosan körvonalazott politikai célok érdekében folytatott, gyakran több szervezet ideológiai, vallási, etnikai közösségén alapuló katonai és nem katonai műveleteket, eljárásokat és módszereket alkalmazó, közvetlen és közvetett hatásokra építő és egymás hatásait felerősítő, a biztonság különböző dimenzióinak területét veszélyeztető harcmodor, főként harcászati eljárás, amellyel rákényszeríthetjük akaratunkat az ellenségre.

Az aszimmetrikus műveletek alatt az államok nem állami szereplők elleni tevékenységét értjük. Stratégiai cél az ellenség kifárasztása, akaratunk rákényszerítése, az ellenség akaratának megtörése, kivéreztetése. Leggyakoribb a gerilla-, felkelő- és terroristamódszerek alkalmazása. Fő jellegzetesség a kifárasztás. A stratégiai dimenziók közül a fő elem az idő. Az ilyen jellegű konfliktusok halott-sebesült aránya 1 : 6–14. A vezető szereplő a műveletek kezdetétől a befejezéséig a fegyveres erők, a fegyveres csoportok. Ilyen az USA vezette koalíciónak az al-Kaida terrrorszervezet elleni tevékenysége.

5.7.3. Hibrid hadviselés

Oroszország fegyveres konfliktusban folytatott módszerét a szakértők hibrid hadviselésnek nevezik.

Hibrid hadviselés

A hibrid hadviselés a hagyományos reguláris (lineáris, konvencionális) és az irreguláris (nem lineáris, nem konvencionális) hadviselés puha, közepes és kemény módszereinek, eljárásainak rugalmas alkalmazása abból a célból, hogy az ellenség államát, fegyveres erőit működésképtelenné, védtelenné tegyünk és akaratunkat rákényszeríthessük, legfőképpen azzal a stratégiai céllal, hogy az erőszak szintje a konfliktus folyamán ne haladja meg a háborús szintet.

A hibrid műveletek szereplői az államok és az irreguláris szervezetek az állam vagy államok ellen. A döntő erő- és eszközfölényben lévő fél alkalmazza. Stratégiai cél az ellenséges állam és a fegyveres erők működésképtelenné, védtelenné tétele, akaratunk rákényszerítése, az állam/nép akaratának a megtörése, az ellenséges állam/katonai erők működésképtelenné tétele, területének elfoglalása, elcsatolása. Fő módszer a reguláris/irreguláris katonai erők és a gerilla-, terroristaszervezetek, diplomáciai képviseletek, gazdasági módszerek felváltva történő alkalmazása. Fő jellegzetesség a kifárasztás és a működésképtelenné tétel. A stratégiai dimenziók közül a fő elem a katonai erő és az információ. Az ilyen jellegű konfliktusok halott-sebesült aránya 1 : 2,5–6. A vezető szereplő a műveletek kezdetétől a befejezéséig az állam. Ilyen például Oroszország háborúja Ukrajna ellen.

7. táblázat: A hadviselési módok összehasonlítása

	Hagyományos hadviselés	Aszimmetrikus hadviselés	Hibrid hadviselés
A hadviselés módja	– reguláris erők össze- csapása	– reguláris és irreguláris erők vagy – reguláris erők össze- csapása	– reguláris és irreguláris erők a reguláris és/vagy irreguláris erők ellen
Aktorok	– állam(ok) – állam(ok)	– állam(ok) – nem állami szereplő, – állam(ok) – állam(ok)	– állam(ok), nem állami szereplő(k) – állam(ok)
Alkalmazó fél	– hasonló méretű haderők	– az egyik fél méretében, mennyiségében, mód- szereiben eltér, – általában a gyengébb fél alkalmazza	– általában a túlerőben lévő fél alkalmazza
Stratégiai végállapot	– az ellenfél védtelenné tétele, akaratunk rákén- yszerítése	– az ellenség kifárasztása, akaratunk rákénysze- rítése	– az ellenséges állam és fegyveres erők műkö- désképtelenné, védtel- enné tétele, akaratunk rákényszerítése
Katonai végállapot (győzelem)	– az ellenséges katonai erők megsemmisítése, – a terület elfoglalása, – a nép akaratának a meg- törése	– kifárasztás, – az ellenség akaratának megtörése, – kivéreztetés	– az állam/nép akaratának a megtörése, – az ellenséges állam/ katonai erők működés- képtelenné tétele, – a terület elfoglalása, elcsatolása
Módszer	– katonai módszerek	– gerilla-, felkelő-, terro- ristamódszerek	– reguláris/irreguláris katonai, gerilla-, terro- ristamódszerek – diplomáciai/gazdasági módszerek
A katonai és a polgári módszerek aránya	4 : 1	3 : 2	1 : 4
A fő hadviselési módszer	– megsemmisítés	– kifárasztás	– kifárasztás, – működéseképtelenné tétel
A módszer jellege	– egymást követő akciók	– fokozatosan emelkedő intenzitás és erőszak	– rugalmasan, felváltva alakított intenzitás és erőszak
A veszteségek aránya (halott-sebesült)	1 : 3	1 : 6–14	1 : 2,5–6
A fő stratégiai dimenzió	– reguláris katonai erő	– idő	– reguláris és irreguláris katonai erő, – információ, – diplomácia, – gazdaság, – média
A „clausewitz-i állam, hadsereg, polgár hármass” vezetője a konfliktusban	– állam	– hadsereg	– állam

Forrás: a szerző saját szerkesztése

Összefoglalva a három hadviselési módot megállapíthatjuk, hogy a hagyományos hadviselés katonai végállapotának hármas szabálya a hibrid műveletekre megfordult. A régi háborúkban jellemző „megsemmisíteni, elfoglalni, megtörni” elv helyébe az aszimmetrikus műveletekben a „kifárasztani, megtörni, kivéreztetni”, a hibrid műveleteknél a „megtörni, működésképtelenné tenni, elfoglalni” elv lépett mint az elsődleges siker záloga. Az új típusú konfliktusok szereplőivel kapcsolatban a legfontosabb megállapítás az, hogy nincsenek érvényes szabályok – ez egyrészt az államiság hiányából, másrészt a felkelők, terroristák által követett stratégiából következik.

5.8. Magyarország biztonsági dimenzióinak értékelése

Hazánk biztonsági dimenzióinak értékelésénél fontos levonni a következtetést: a demográfiai mutatók alapján rövid (1–5 év), közép- (5–10 év) és hosszú távon (10–20 év) az ország érdekeire közepes és magas fenyegetést jelent hazánk elöregedése, a „fogyó nemzet” kategória. A migráció tekintetében közepes, a kábítószer elleni küzdelemben alacsony fenyegetettségként kell értékelnünk ezt a veszélyforrást. A terrorizmus – mint a fenyegetések legmagasabb szintje – középtávon nem, de hosszabb távon (közepes valószínűséggel) magas fenyegetést jelent társadalmunk számára.

8. táblázat: A transznacionális biztonsági dimenziók értékelése

Veszélyforrások	A kialakulás valószínűsége			Hatása az ország érdekeire		
	rövid távon	középtávon	hosszú távon	rövid távon	középtávon	hosszú távon
Demográfiai változások	alacsony	közepes	közepes	közepes	közepes	magas
Migrációs nyomás	közepes	közepes	közepes	közepes	közepes	közepes
Kábítószer-kereskedelem	alacsony	alacsony	alacsony	alacsony	alacsony	alacsony
Terrorizmus	alacsony	közepes	közepes	közepes	magas	magas
Energiafüggőség	közepes	közepes	magas	közepes	közepes	magas

Forrás: a szerző saját szerkesztése

9. táblázat: A katonai, a kiber- és egyéb veszélyek értékelése

	A kialakulás valószínűsége			Hatása az ország érdekeire		
	rövid távon	közép távon	hosszú távon	rövid távon	közép távon	hosszú távon
Katonai veszélyforrások						
Nagyméretű fegyveres konfliktus	alacsony	közepes	közepes	magas	magas	magas
Regionális fegyveres konfliktus	alacsony	közepes	közepes	közepes	közepes	magas
Korlátozott célú, destabilizációs célú támadás	alacsony	alacsony	közepes	közepes	közepes	magas
Tömegpusztító fegyverek elterjedése	alacsony	közepes	közepes	közepes	közepes	magas

	A kialakulás valószínűsége			Hatása az ország érdekeire		
Katonai nyomás- gyakorlás	alacsony	alacsony	közepes	közepes	közepes	magas
Extrémista fenyegetés	közepes	közepes	magas	magas	magas	magas
Kibertámadás	közepes	magas	magas	közepes	közepes	közepes
Szélsőséges társadalmi csoportok tevékenysége	alacsony	alacsony	közepes	alacsony	alacsony	közepes

Forrás: a szerző saját szerkesztése

A további területek megítélésénél a katonai dimenzióban nem számolhatunk közvetlen környezetünkben nagy fegyveres konfliktus bekövetkezésével. Közép- és hosszú távon a regionális fegyveres konfliktusok kialakulásának közepes valószínűsége is magas fenyegetést okozhat az ország érdekeinek érvényesítésében. A korlátozott célú destabilizációs agressziót középtávon nem zárhatjuk ki, illetve az ország értékeire és érdekeire gyakorolt fenyegetését magas szintre kell besorolnunk. A tömegpusztító fegyverek elterjedése akkor jelenthet reális fenyegetést, ha olyan országok kezébe kerül tömegpusztító fegyver és hordozóeszköz, amelyek a mi szövetségi rendszerünkkel (NATO, EU) ellentétbe kerülnek, és ezt nyomásgyakorlásként, reális elrettentő eszközként alkalmazhatják. A katonai nyomásgyakorlás bekövetkezhet, ha a környezetünkben lévő, nagy katonai potenciállal rendelkező ország valamilyen politikai, gazdasági vagy egyéb cél elérése érdekében hazánkra fegyveres, rendvédelmi vagy számítógépes hadviseléssel erőt alkalmaz, vagy azt kilátásba helyezi. Egy esetleges extrémista terrorista támadás főként hazánk nemzetközi szerepvállalása kapcsán fenyeget. Kibertámadás a világ bármely pontjáról indítható, az ország infrastruktúráját, vezetési, politikai, illetve bankrendszerét fenyegetheti már rövid távon, magas károkozó képességgel. A szélsőséges társadalmi csoportok tevékenysége az ország demokratikus berendezkedését, államrendjét, a stabilitást, a jólétet fenyegetheti, hosszabb távon közepes nagyságú fenyegetéssel az érdekeinkre.

Ajánlott irodalom

- BODA József (2014): A nemzetközi szervezetek válságkezelő tevékenysége. *Nemzetbiztonsági Szemle*, 2(1), 43–62. Online: https://epa.oszk.hu/02500/02538/00002/pdf/EPA02538_nemzetbiztonsagi_szemle_2014_01_042-062.pdf
- KAISER Ferenc (2011): A túlnépesedés és globális biztonsági kihívásai. *Nemzet és Biztonság*, 4(8), 27–36. Online: <https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/neb/article/view/4872>
- KÖSZEGVÁRI Tibor (1993–1996): *A közép-európai térség és Magyarország biztonságát fenyegető veszélyek az 1990-es években*. Budapest: Országos Kiemelésű Társadalomtudományi Kutatások.
- RESPERGER István – KIS Álmos Péter – SOMKÚTI Bálint (2013): *Aszimmetrikus hadviselés a modern korban. Kis háborúk nagy hatással*. Budapest: Zrínyi.
- RESPERGER István (2018): *Válságkezelés és hibrid hadviselés*. Budapest: Dialóg Campus.

Felhasznált források

- A World Perspective on Food Shortages. *Financial Times*, 2017. február 21. Online: www.ft.com/content/9d2b0b36-f784-11e6-9516-2d969e0d3b65
- Borzadva figyelnek a szakértők: Ezt a filmet már láttuk. *Vasárnapi Hírek*, 2014. július 6. Online: www.vasarnapihirek.hu/friss/ezt_a_filmet_mar_lattuk
- BP statistical review of world energy, 2021. Online: <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2021-full-report.pdf>
- BP statistical review of world energy, 2022. Online: <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2022-full-report.pdf>
- CLAUSEWITZ, Carl von (2014) [1832]: *A háborúról*. Budapest: Zrínyi.
- Eurostat Statistics Explained (2017): *Népességszerkezet és a népesség elöregedése*. Online: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Archive:N%C3%A9pess%C3%A9gszerkezet_%C3%A9s_a_n%C3%A9pess%C3%A9g_el%C3%B6reged%C3%A9se&oldid=365035
- Föld Napja Alapítvány [é. n.]: *Túlhasználat*. Online: <http://fna.hu/vilagfigyelo/tulhasznalat>
- SIPRI (2017): Global Nuclear Weapons: Modernization Remains the Priority. *Sipri.org*, 2017. július 3. Online: www.sipri.org/media/press-release/2017/global-nuclear-weapons-modernization-remains-priority
- Institute for Economics and Peace (2022): *Global Peace Index 2022. Measuring Peace in a Complex World*. Online: www.visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2022/06/GPI-2022-web.pdf
- Institute for Economics and Peace: *Global Terrorism Index 2023. Measuring the impact of terrorism. Global Terrorism Index 2022*. Online: <https://reliefweb.int/report/world/global-terrorism-index-2023>
- HASIM, Ahmed S. (2015): *From Al Kaida Affiliate to the Rise of the Islamic Caliphate: The evolution of the Islamic State of Iraq and Syria (ISIS)*. RSIS: Nanyang Technological University.
- Központi Statisztikai Hivatal [é. n.]: *A világ népessége kontinensek szerint, 1950–2100*. Online: www.ksh.hu/interaktiv/grafikonok/vilag_nepessege.html
- Központi Statisztikai Hivatal [é. n.]: *Népesség, népmozgalom (1900–)*. Online: www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_hosszu/h_wdsd001a.html
- LEWIS, Jessica D. (2014): *The Islamic State. A Counter-Strategy for a Counter-State*. Washington DC: Institute for the Study of War. Online: www.understandingwar.org/sites/default/files/Lewis-Center%20of%20gravity.pdf
- LUND, Michael S. (1996): *Preventing Violent Conflicts. Strategy for Preventive Diplomacy* Washington DC: United States Institute of Peace Press.
- Ministry of Defence [é. n.]: Strategic Trends Programme. Global Strategic Trends - Out to 2040. Online: https://www.stat.berkeley.edu/~aldous/Real-World/gst4_update9_Feb10.pdf
- MÜLLER, Claudio – ROSTA GÁBOR (2013): A legújabb szupervírusok. *Chip*, (5), 24–29.
- National Intelligence Council (2012): *Global Trends 2030. Alternative Worlds*. Online: <https://info.publicintelligence.net/GlobalTrends2030.pdf>
- PADÁNYI József (2010): Az éghajlatváltozás hatásai és a katonai erő. In KOHUT László et al. (szerk): *Az éghajlatváltozás hatása a biztonságra és a katonai erő alkalmazására*. Budapest: Stratégiai és Védelmi Kutatóintézet. 32–46.
- Pew Research Center (2015): *The Future of World Religions. Population Growth Projections, 2010–2050*. Online: www.pewforum.org/2015/04/02/religious-projections-2010-2050/
- RESPERGER István (2002): *A fegyveres erők megváltozott feladatai a katonai jellegű fegyveres válságok kezelése során*. Doktori értekezés. Budapest: ZMNE.

- RESPERGER István (2016a): A válságkezelés új megközelítése. *Hadtudományi Szemle*, 9(3), 30–56. Online: https://tudasportal.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/20.500.12944/7116/16_3_hm_resperger.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- RESPERGER István (2016b): „Nomen est omen” nevében a végzet(e)? – A hibrid fenyegetésekre adható válaszok, a kontrahibrid műveletek. *Terror és Elhárítás*, 5(1), 78–81.
- RUZSBACZKY Zoltán (2015): Nem kér az iszlámból a britek többsége. *Magyar Nemzet*, 2015. április 12. Online: <http://mno.hu/kulfold/nem-ker-az-islambol-a-britek-tobbsege-1280069>
- SHAPIRO, Samantha M. (2015): The War Inside the Arab Newsroom. *The New York Times*, 2005. január 2. Online: www.nytimes.com/2005/01/02/magazine/the-war-inside-the-arab-newsroom.html
- The Military Balance 2023*. Online: www.iiss.org/publications/the-military-balance
- United Nations (2009): The Six Grave Violations Against Children During Armed Conflict: The Legal Foundation. New York: Office of the Special Representative of the Secretary-General for Children and Armed Conflict. Online: https://childrenandarmedconflict.un.org/publications/WorkingPaper-1_SixGraveViolationsLegalFoundation.pdf

Ellenőrző kérdések

1. Hogyan alakul a világ demográfiai fejlődése az elkövetkező 20–30 évben?
2. Milyen tendenciák érvényesülnek a tömegpusztító fegyverek kapcsán?
3. Milyen tendenciát követ a világ fegyverkezése?
4. Jellemezze a hagyományos hadviselést!
5. Határozza meg az aszimmetrikus hadviselés jellemzőit!
6. Mi jellemzi a hibrid típusú hadviselést?
7. Ismertesse az Iszlám Állam terrorszervezet jellemzőit!